כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות

בסודשיח

בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת במדבר ■ כ"ד אייר ה'תשע"ט ■ 29.05.2019 ■ גליון מס' 533

תפוצה לכל קהילות ישראל

אהבת ישראל בתורת חב"ד

/ הרב יוסף גרליצקי שליט"א*

בימים אלו של ספירת העומר מדובר רבות על מצות "ואהבת לרעך כמוך", עליה אומר רבי עקיבא שהיא "כלל גדול בתורה". ידוע מה שקבע בעל התניא בסידורו, על-פי האמור בכתבי האריז"ל, "נכון לומר קודם התפילה הריני מקבל עליי מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך" (כפי שמוסבר על כך ב'שער הכוונות' "כי על-ידי זה תעלה תפילתו ... ותוכל לעלות למעלה ולעשות פרי"). והנה הרמב"ם מגדיר מצוה זו באופן בהיר ומובן (הלכות דעות פרק ו) "מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו". לעומת זאת, בסיפור הגמרא המפורסם (שבת לא, א) על הלל הזקן, שבא אליו הנכרי וביקש "גיירני על-מנת שתלמדני את כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת", ענה לו הלל "דעלך סני, לחברך לא תעביד. זוהי כל התורה, ואידך פירושא הוא זיל גמור". כוונת הלל היא כמובן למצות אהבת ישראל, ונקט אף הוא כדברי רבי עקיבא, שזה כלל גדול ויסוד התורה כולה. מדוע אפוא נקט הלל הזקן בדרך השלילה - "אל תעשה לחברך את מה ששנוא עליך"? והרי התורה עצמה נקטה בדרך החיוב - "ואהבת לרעך כמוך"! כדי להבין זאת יש להעמיק בדרך החסידות, בהבנת מהותה של מצות אהבת ישראל, וכיצד היא קשורה לתחילת תפילתו של אדם, עבודת ה' שהיא "בין אדם למקום", אף שאהבת ישראל היא מצוה שבין אדם לחברו. בתורת החסידות מבואר (במאמרים רבים, שחלקם נאספו בקונטרס "אהבת ישראל" מכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש), על-פי הידוע שכל נשמות ישראל הם "קומה אחת שלימה", עם ישראל כולו הוא גוף אחד. כשם שבגוף ישנם סוגים רבים של חלקים ואיברים - ראש, לב, ידיים, רגליים, ואף ציפורניים - הרי בסופו של דבר כל אלו יחד כוללים ענין אחד ויחיד - גוף האדם. יתירה מזו, כל איבר וכל חלק בגוף מחובר וקשור עם שאר האיברים, באופן מורגש יותר או מורגש פחות, אך לעולם הם קשורים וכלולים זה מזה, ואף מרגישים זה את זה. וכפי שהיה נהוג בעולם הרפואה להקיז דם מאיבר אחד, כדי לרפא איבר אחר. סיבת הדבר היא, משום שכל האיברים מקבלים את חיותם ואת כוחם מהמוח, שכל כוחות האיברים כלולים בתוכו. לכן המוח מרגיש בכאב קל ביותר בכל חלק בגוף, גם כאב קל בציפורן קטנה - מורגש היטב במוח. משל איברי הגוף מתאים מאד למשל היותו של עם ישראל גוף אחד שלם: אכן, בעם ישראל ישנם סוגים רבים ושונים מאד של יהודים, שלעיתים גם רחוקים מאד זה מזה במעלתם, כמו המרחק בין איברי הגוף החשובים שהנשמה תלויה בהם ובין ציפורניו של האדם. אך עדיין כל אותם יהודים הם דבר אחד ממש, ואי אפשר להבדיל ביניהם כלל, שהרי כולם כלולים באותו חלק אלו-ה ממעל ממש.

על התפילה נאמר "תפילות במקום קרבנות תקנום". והרי על הקרבנות בבית המקדש נאמר "אשר יהיה בו מום לא יקרב להקריב". כדי לקיים מצות תפילה שהיא הקרבת קרבן - יש להיות שלמים בלא מום ח"ו. אם יהודי ניגש לתפילה, וחלילה עדיין איננו מאוחד עם יהודי אחר, חסר אצלו ב"ואהבת לרעך כמוך" לכל יהודי אחר בשלימות - הרי הוא בעל מום ח"ו, חסר לו ב"קומה שלימה" של גוף עם ישראל. לכן בלא הקדמת אהבת ישראל אין הקרבן-התפילה יכולה לעלות לרצון לפני ה'. זהו פגם וחיסרון עצום בתפילתו ח"ו. אין זה משנה כלל, כמובן, אם יש לו סיבה צודקת ביותר, ואפילו ק"נ טעמים - שלא לאהוב את אותו יהודי אחר. המציאות בפועל היא שאין הוא מאוחד עם אותו יהודי, שאף-על-פי שחטא ישראל הוא, וגם הוא "חלק א-לוה ממעל ממש", וחלק מגוף עם ישראל, והרי הקב"ה אוהב אותו כמו שאוהב אותך, ובמילא נמצאים המתפלל ותפילתו חסרים, חלילה.

זוהי הסיבה שלפני התפילה צריך האדם לקבל על עצמו מצות "ואהבת לרעך כמוך" במלואה, לכל

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

איש על דגלו
בספרו "חמש דרשות" כותב הגרי"ד סולוביצ'יק: "אם תשאלוני, איך אני כיהודי תלמודי מביט על דגל מדינת ישראל...
המשך בעמי 2

פדיון הבן על ידי אישה
בפרשתנו פרשת במדבר (במדבר ג', מ"ט, - נ"א) כתוב: ויקח משה את כסף הפדיום... מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף...
המשך בעמי 3

עדים נאמנים
חומש הפקודים מתחיל במפקד שפוקד משה את העם בשנה השנייה לצאתם ממצרים, כאשר בהמשך הספר ישנו מפקד...
המשך בעמי 4

שוויית קיץ
יהודי נקלע לחובות רבים באופן שאין לו שום אפשרות להחזירם גם לא על ידי מימוש נכסים מהסיבה הפשוטה שאין לו...
המשך בעמי 5

סיפור לשבת
שבת להי
על אדמת התחנה המרכזית בירושלים עמד בנין "מושב זקנים", בו התגוררו אנשים זקנים חולים ותשושים. בין המתפללים בבית הכנסת...
המשך בעמי 7

שביבים
■ "מי כאן הלל?"
■ שני דוד גרוסמן
■ משאלה במקווה...
■ אוזני חסד
המשך בעמי 8

יהודי, אף אם ״ידע איניש בנפשיה׳ שאין זו משימה פשוטה כלל, אך בלעדיה אי אפשר לגשת לתפילה, באופן שתהיה ״תמים יהיה לרצון״. אך עצם ההחלטה הכללית ״לאהוב כל יהודי״, עדיין איננה מספקת מבחינה מסוימת. יש צורך ב׳אבן הבוחן׳ לוודא שאכן מדובר באהבת ישראל ״כמוך״, כפי שהתורה דורשת. שהוא אכן חש שכל יהודי הוא חלק ממנו, דבר אחד ומאוחד עמו. על כך הבהיר הלל הזקן ״מה ששנוא עליך אל תעשה לחברך״: ידוע מה שאמר החכם מכל האדם ״על כל פשעים תכסה האהבה״ (משלי י׳, יב). אף שכל אדם מודע היטב לכל חסרונותיו ועוונותיו, אין הדבר גורם לו ״לאהוב עצמו פחות״ - כי אהבת עצמו מכסה על כל הפשעים. האהבה הטבעית שיש לאדם לעצמו גורמת להתעלם מכל הבעיות ולכסות על כל החסרונות. יותר מכך, כאשר יבוא מישהו מבחוץ ו״ישים על השלחן״ את כל מגרעותיו, יגלה ויספר לו על כל מה שחטא ופשע, על כל מידותיו המגונות וחסרונותיו, הרי תגובתו הטבעית תהיה כעס על אותו אדם, אף שהוא עצמו יודע שאותו אדם דובר אמת לאמיתה. מדוע? מפני שעד עתה הוא לא חש כלל באותם חסרונות, שכן הם היו מכוסים באהבת עצמו. זהו עומק דברי הלל הזקן. מהי אהבת ישראל אמיתית, ״כמוך״? - כאשר ״דעלך סני לחברך לא תעביד״! רק כאשר אינך יכול לראות את הרע שבזולת, אף אם אתה יודע דברים שליליים לגביו, ״על כל פשעים תכסה אהבה״ - בדיוק כשם שאהבת עצמך מסתירה ממך את הרע שלך, כך אהבת ישראל מכסה ומעלימה בעיניך את הרע של רעך. ״זהו כל התורה כולה״. כל התורה היא להבין ולהרגיש שכל עם ישראל הוא גוף אחד ממש, עד כדי כך שאדם חש כלפי כל יהודי בדיוק את אותו רגש שהוא חש כלפי עצמו. מה שמתבטא בכך שכשם שלראות את חסרונותיו זה ״עלך סני״, הוא אינו מסוגל ״לראות״ ולחוש רגש שלילי כלפי הרע שלו עצמו, כך ״לחברך לא תעביד״ - הוא איננו יכול לראות ולחוש את הרע והשלילי שבחברו.

מאמרו זה של הלל הוא אפוא בעצם המשמעות העמוקה והפנימית והיישום החד ביותר של מצות ״ואהבת לרעך כמוך״, שהוא ״כלל גדול בתורה״, ובלעדיו לא ניתן לעבוד את ה׳ בתמימות בקומה שלימה של כל עם ישראל.

אסיים במעשה שהיה בבית מדרשו של כ״ק אדמו״ר מליובאוויטש: פעם עבר יהודי חסידי משכונת ווילאמסבורג בין אלפי היהודים המבקשים את ברכת הרבי. בתו של אותו יהודי עזבה, ל״ע, את דרך התורה והמצוות, ונסעה לגור בלונדון עם ידידים נכריים רח״ל. היהודי ביקש מהרבי ברכה והפציר מאד שהרבי יורה לשלוחיו בלונדון לחפש אותה ולנסות להחזירה למוטב. באמצע דיבורו אמר לרבי ״זי איז דאך פון אונדזערע!״ = ״היא הרי משלנו!״ הרבי הישיר אליו מבט רציני ואמר לו מיד ״וכי יש בן לאברהם יצחק ויעקב, או בת שרה רבקה רחל ולאה שהיא ׳נישט פון אונדזערע׳?! [=אינם משלנו?!] וכך כתב הרבי בספר ״היום יום״ (בפתגם ליום כ״ח ניסן): שאלו חסידים את אדמו״ר הזקן, איזה עבודה נעלית יותר אהבת ה׳ או אהבת ישראל? ויען: אהבת ה׳ ואהבת ישראל שתיהן כאחת חקוקות בנשמתו רוחו ונפשו של כל אחד מישראל, ומקרא מלא דיבר הכתוב ״אהבתי אתכם ה׳״, הרי דגדולה אהבת ישראל, שאוהב מה שהאהוב אוהב.

* הכותב הוא רב מרכז תל אביב ושליחו הראשי של הרבי מליובוויטש לתל אביב.

איש על דגלו

/ הרב יעקב הלוי פילבר

בספרו ״חמש דרשות״ [עמ׳ 89] כותב הגרי״ד סולוביצ׳יק: ״אם תשאלוני, איך אני כיהודי תלמודי מביט על דגל מדינת ישראל ואם יש לו בכלל ערך הלכתי? אענה לכם פשוט: אינני גורם בכלל מקסם של דגל וסמלים טקסיים כמותו. היהדות שוללת פולחן עצמים גשמיים. ברם, אל נא נתעלם מדין בשולחן ערוך כי ׳הרוג שנהרג בידי עכו״ם, קוברים אותן בבגדיו, כדי שיראה את דמו ויקום, שנאמר: וניקיתי דמם לא ניקיתי׳. במילים אחרות, בגדי יהודי מקבלים קדושה מסוימת כשהם מוכתמים בדם קדוש. והדברים קל וחומר בן בנו של ק״ו לדגל כחול לבן, שטבל בדמם של אלפי צעירים יהודים שנפלו במלחמת השחרור בהגנתם על הארץ והישוב (דתיים ולא דתיים, כי האויב י״ש לא היה מבדיל), יש בו ניצוץ של קדושה, הנובע ממסירות-נפש והקרבה עצמית״. אמת, דבריו של הגרי״ד סולוביצ׳יק נאמרו בהקשר לשלילת התפיסה של ״תנועות דתיות אחרות״ המתחבטות במעמדה הדתי של מדינת ישראל, ומעלות ספקות אם מותר או אסור להניף את הדגל הכחול-לבן, אבל גם לפי הגדרתו אין לדגל ערך לכתחילה מפני עצמו. אדרבא, לדעתו ״היהדות שוללת פולחן עצמים גשמיים״, והוא מוצא לדגל ״הכשר הלכתי״ לא מצד עצמו אלא מפני שהגיע לדרגת בגדם של הרוגי גויים.

אולם, לאחר עיון במקורות, בתורה ובחז״ל, לכאורה אין אנו זקוקים להכשר זה, אנו רואים שהתורה לא רק שלא שללה את הדגל אלא קבעה אותו לכתחילה במחנה ישראל והוא שימש כאחד המרכיבים לצביונו של המחנה היהודי. בלכת ישראל במדבר נצטוו מפי הגבורה ״איש על-דגלו באתת לבית אבתם יחנו בני ישראל״. התורה לא הסתפקה בנס ערטילאי ללא סמל או צורה אלא הוסיפה לכל שבט ושבט צבע מיוחד וסמל מיוחד: ״כל דגל יהיה לו אות, מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא כצבעו של זה, כל אחד כגוון אבנו הקבועה בחושן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו״ [רש״י] והוסיף עליו הנצי״ב בפירושו ״העמק דבר״: שלא רק לכלל השבט היה דגל מיוחד אלא ״לכל בית אב היה דגל בפני עצמו קטן, באותה צורה של הדגל הגדול מכל שבט. אך היה כל בית אב רשום עליו: א׳ ב׳ ג׳, והיינו דכתיב: ׳באותות לבית אבותם׳ - כל בית אב אות שלו״. וכך מובא במדרש [תנחומא במדבר י]: ״איש על דגלו - שכל אחד יכיר את דגלו, כדי שיהיו ניכרין בני ראובן לעצמן ובני שמעון לעצמן״. לדגל היה תפקיד להחדיר את הגאווה השבטית בכל אחד ואחד משבטי ישראל. כבר משחר ההיסטוריה הישראלית

עוד בהיותם במדבר מכירה התורה בערך הלאומי שיש לדגל.

תפקיד הדגל במחנה ישראל לא היה רק כלפי פנים: "כדי שיהיו ניכרין בני ראובן לעצמן ובני שמעון לעצמן" אלא לפי המדרש [תנחומא] הדגל היה כעין תעודת זהות של העם כולו: "אמר הקב"ה יש לעכו"ם דגלים ואין חביב עלי אלא דגלו של יעקב, שנאמר: 'איש על דגלו'.". הדגל משמש גם אחד מסממני הזהות הלאומית השומרת את העם מפני התבוללות. וכך אמרו במדרש [במדבר רבה פ"ב]: "זה שאמר הכתוב: 'מי זאת הנשקפה כמו שחר יפה כלבנה' - קדושים וגדלים היו ישראל בדגליהם, וכל אומות העולם היו מסתכלין בהם ותמהים ואומרים: מי זאת הנשקפה כמו שחר? אמרו להם אומות העולם: הדבקי לנו ובואי לך אצלנו ואנו עושים אתכם שלטונים ודוכסין והגמונים. וישראל אומרים להם: שמא אתם יכולים ליתן לנו כגדולה שנתן לנו אלוקינו במדבר: בדגל מחנה יהודה, בדגל מחנה ראובן, דגל מחנה אפרים, דגל מחנה דן, יכולים אתם לעשות כך לנו. ועוד כשאנו חוטאים והוא מוחל לנו - ומסיים שם המדרש - מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה וכבוד".

צדק הרב סולוביצ'יק שדגלים וגינוני מלכות כשלעצמם אינם ערך, אך יחד עם זאת אין הם צריכים להכשר מפני קדושתם של בגדי הרוגי עכו"ם אלא הדגלים בישראל כשרים מצד עצמם, והתורה הכשירה אותם מפני היותם תורמים לכבוד ולגדולה לאומה וכך מובא במדרש [במדבר רבה פ' ב']: "אף בלעם הביט בהם ויצאה עינו כנגדן, שלא היה יכול ליגע בהם, שנאמר: 'וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל' - אלו הם הדגלים. התחיל אומר מי יכול ליגע בבני אדם אלו?! - ומסיים המדרש - מכאן למדנו שהיו הדגלים גדולה וגדר לישראל".

פדיון הבן על ידי אישה

/ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת במדבר (במדבר ג', מ"ט, - נ"א) כתוב: ויקח משה את כסף הפדיום... מאת בכור בני ישראל לקח את הכסף... ויתן משה את כסף הפדויים לאהרן ולבניו.

יש לעיין האם אשה כהנת יכולה לפדות בפדיון הבן, או דצריך דווקא כהן.

והגאון הנפלא רבי אלחנן פרינץ שליט"א בעל "אבני דרך", כתב בזה תשובה ערוכה בטוב טעם, וזה לשונו: נראה דצריך דווקא כהן זכר לפדיון, ואבאר.

הגמרא במסכת קידושין (ח, א) אומרת: "כי הא דרב כהנא שקיל סודרא מבי פדיון הבן אמר ליה לדידי חזי לי חמש סלעים". והקשו התוספות (ד"ה 'רב כהנא שקל סודרא בפדיון הבן') "משמע הכא דרב כהנא היה כהן ותימה דבסוף אלו עוברין (פסחים מט, א) משמע דלא היה כהן דקאמר אי לאו דנסיבי כהנתא לא גלאי". ותרצו התוספות שני תירוצים: "וי"ל דתרי רב כהנא הוו אי נמי י"ל דבשביל אשתו היה לוקח כדאשכחן בפרק הזרוע (חולין קלב, א) רב כהנא אכל בשביל אשתו" (כתירוץ הראשון כתבו התוספות רי"ד והמאירי).

לפי התירוץ השני בתוספות עולה דאשה יכולה לפדות, דהרי רב כהנא לקח את חמש הסלעים לאשתו. וע"פ הגמרא בחולין עולה דדינה של כהנת ושל בעלה הישראלי כדין כהן ממש (לגבי מתנות כהונה, וה"ה חמשת הסלעים של הפדיון). וכן הובא בתוספות בפסחים (מט, א ד"ה 'אמר רב כהנא'). וע"ע בתוספות סוטה (כג, ב ד"ה 'כהן') שהביא ע"פ הירושלמי (סוטה ג, ג) דאמרינן גם כהנת, ולא אמרינן בנים ולא בנות כשנאמר "אהרן ובניו". וכן פסק מהר"י איגרא (מנהגי מהר"ש תנג). וכן הזכיר זאת בשו"ת חתם סופר (יורה-דעה שא). ועיין בדבריו דכתב דהיכא שאין כהן ביום הפדיון ויש כהנת (ואינו רוצה להשהות המצווה), אזי יתן ביומו לכהנת בלא ברכה, ויהיו הסלעים כמתנה שאינו מתכוין לצאת אלא אם לא ימצא כהן. ואם ימצא אח"כ כהן יחזור ויפדה בברכה כראוי (כלומר, יעשה תנאי). וכן העלו כחת"ס היעב"ץ בסידורו (הלכות פדיון בכור אות כו) ושו"ת משנה הלכות (ה, ר). ועיין בספר שלמי שמחה (עמוד תקצא) דכתב "רבינו (הגרשז"א) הורה בזה, דאין לפדות בקטן, אלא דומיא דכהנת על תנאי ושלא בברכה". וע"ע בספר פדיון נפש (א, סק"ז).

נציין כי הרמב"ם בפירוש המשנה (חולין י', ד) כתב לגבי מתנות בהמה: "ודע כי המתנות הללו מוכרן הכהן או נותנן במתנה למי שירצה... והן נתנות גם לכהנת, והבעל אוכל בשביל אשתו אם היתה כהנת". וע"ע בריטב"א (חולין קלא, ב) דכתב: "עולא יהיב מתנות לכהנתא. דקסבר כהן ואפילו כהנת והלכתא כוותיה, ורב כהנא ואמוראי אכלו בשביל נשותיהן שהיו כהנות". וכן העלו בה"ג (סט. עג) והראבי"ה (תשובות וביאורי סוגיות סי' אלף קכה). וע"ע בים של שלמה (חולין י', ו) ובשו"ת דעת כהן (קפז).

אולם הפני יהושע (קידושין ח) כתב על דברי התוספות "לא מצאתי להם חבר בזה". וכן העלה הרמב"ם (הלכות ביכורים א, י) דלא מועיל כהנת לפדיון, ואלו דבריו: "וכן פדיון הבן לזכרי כהונה שכן נאמר בו (במדבר ג, מח) ונתת הכסף לאהרן ולבניו ופטר חמור לזכרי כהונה שדין הבכורות כולן שוה לזכרים ולא לנקבות". וע"ע בדבריו שם בפרק יא (הלכה ה) "הפודה את בנו... נותן הפדיון לכהן" (ולא לכהנת). וכן העלה גם הרא"ש (בתשובותיו כלל מט, ג. וכן בהלכות פדיון בכור הנמצא בסוף מסכת בכורות סי' ד): "ואין ליתן לכהנת בכור בהמה ולא פדיון הבן", ועיי"ש שלמד זאת דאמרינן "אהרן ובניו", דווקא זכרים, ועיין בגמרא בחולין (קלב, א) הדנה בזה (ע"ע בזה ברבינו בחיי ויקרא ו, טז).

דין זה שאין כהנת יכולה לפדות הובא בראשונים רבים. ואזכיר בזה דגם בשו"ת הרשב"א (א, תתלו) הביא זאת בשם המהר"ם מרוטנבורג (שכט) שאין כהנת יכולה לפדות, וזו לשונו:

ומורי הר"ם שיחיה נשאל אם יכולין ליתן לכהנת בכור לפדותו? והשיב דלא. וראיה מפרק הזרוע והלחיים (קלא, ב) עולא יהיב מתנתא לכהנת אלמא קא סבר עולא כהן ואפילו כהנת. איתביה רבא לעולא מנחת כהנת נאכלת. ואי אמרת כהן ואפילו כהנת הכתיב (ויקרא ו) כל מנחת כהן כליל. אמר ליה ומטונך אהרן ובניו כתיב. אלמא דפשיטא ליה כל היכא דכתב אהרן ובניו אמרינן כהן ולא כהנת. ובפרשה במדבר סיני כתב (במדבר ג) ויתן משה את כסף הפדוים לאהרן. ודלא כפי' ר"י שפי' בפ"ק דקידושין (ח) גבי כי הא דרב כהנא לא היה כהן אלא בשביל אשתו שהיתה כהנת.

וכן איתא בספר החינוך (מצוה שצב) ד"החיוב ליתנו לכהן זכר ולא לכהנת". והכי פסק הטור (יורה-דעה שה): "שיפדנו מהכהן ולא מכהנת", אמנם השולחן ערוך לא כתב דין זה במפורש. אולם אם היה מתיר לפדות ע"י כהנת היה אומר זאת, כפי שכתב במפורש (יורה-דעה סא, ח) לגבי מתנות כהונה שניתן ליתנם גם לכהנת. וכן העלה בשו"ת מהרי"א הלוי (א, כ).

צריך עיון מדוע הרמ"א כתב (יורה-דעה שו, א) לגבי בכור בהמה טהורה דנותנים לכהן ולא לכהנת. ולא כתב הכי לגבי פדיון הבן (וכן העיר האמרי יושר). וידידי איש החסד ר' צבי רייזמן, כתב לי בזה "עיין בדברי בספר נשים בהלכה (א, טז אות ב), שלא רק דברי הרמ"א מונחים בצ"ע, אלא שכל פסקי השו"ע בענין זה צריכים עיון, שבדין מתנות זרוע לחיים וקיבה (יו"ד סא, ח), כתב המחבר: 'נותנים אותם לכהנת אפילו היא נשואה לישראל', והרמ"א לא העיר על דבריו כלום, ומשמע שהסכים לדברי המחבר. וכן בנדון ראשית הגז כתב השו"ע (יו"ד שלג, יד) 'ראשית הגז חולין לכל דבר, לפיכך נותנים אותו לכהנת אע"פ שהיא נשואה לישראל', וגם כאן לא העיר הרמ"א, ומשמע שהסכים לדבריו. כמו כן, יש לדקדק, בהא גופא שהזכרת שכתב הרמ"א לענין בכור בהמה (יו"ד שו, א) ונותנין אותו לכהן ולא לכהנת, מדוע המחבר עצמו לא כתב מה דין כהנת בקבלת בכור בהמה למרות שבשאר מתנות בסימן סא לגבי זרוע לחיים וקיבה בסימן שלג לגבי ראשית הגז, התייחס המחבר לדין כהנת. והפלא הגדול ביותר בענין זה הוא, שלגבי פדיון בכור אדם ביו"ד סי' שה, לא מוזכר כלל לא במחבר ולא ברמ"א, מה דין כהנת בזה, וצ"ע'.

בשו"ת הרדב"ז (ד, קצו) דן בזה, ואלו דבריו: "ופדיון הבן אע"ג דלית ביה קדושה מכל מקום אין ניתן אלא לזכרים כמו בכור בהמה שיש בו קדושה ואין ניתן אלא לזכרים וראוי שכל הבכורות יהיה להם דין אחד שיהיו ניתנים לזכרים ולא לנקבות... וגם הפוסקים כתבו דפדיון הבן אין ניתן אלא לזכרים".

בתר עיוני בזה ראיתי דהכי גם העלו האחרונים דאין לכהנת לפדות, ובהם: הלבוש (יורה-דעה שה, א), הגהות רעק"א (שה, ח), ערוך השלחן (שה, ג), ילקוט יוסף (שובע שמחות ב עמוד רכט), פדיון הבן כהלכתו (ה, יג) ושו"ת הלכתא מאורייתא (עמוד תתמ). וע"ע בספר אוצר פדיון הבן דהזכיר עוד פוסקים דדנו בפדיון הבן אצל כהנת ובהם: שו"ת תולדות יעקב (יורה-דעה כט), הלכות קטנות (ב, רפח), שו"ת רעק"א (רג), שו"ת מהר"י אסאד (יורה-דעה רסה), גילוי דעת (סא. סח), שו"ת דברי חכמים (יורה-דעה ל), שו"ת ציץ אליעזר (ה, כה פרק לו), לקוטי פנחס (שה, סק"י), בספר רץ כצבי (ב עמוד רו) ובציוני הלכתא (עמוד א'שט) בסוף הלכתא מאורייתא. וע"ע בספר אוצר פדיון הבן (א עמוד קסט), בספר חבל נחלתו (ח, כו), בספר אלה דברי הברית לגר"א שלזינגר (עמוד תלד) ובספר רץ כצבי (עניני נשים בהלכה א, טז).

העולה לדינא: אשה כהנת אינה יכולה לפדות בפדיון הבן, וצריך דווקא כהן זכר לפדיון. (עכ"ל).

עדים נאמנים

/ הרב איתמר הרשקו

חומש הפקודים מתחיל במפקד שפוקד משה את העם בשנה השנייה לצאתם ממצרים, כאשר בהמשך הספר ישנו מפקד נוסף בפרשת פנחס- ערב כניסתם לארץ.

בשלוש הפרשיות הראשונות של הספר מביאה התורה את ייחוסם של השבטים תוך כדי הדגשה שאלו שבטי יה, אשר בהם בחר ה' לנחלה.

על פי סדר הדברים היו אמורים עם ישראל להיכנס לארץ בחודש השני לצאתם ממצרים, בימים אלו ממש אחרי כ"ג באייר[1], אך כיוון שהם התלוננו ולאחר מכן חטאו במרגלים נאלצנו להישאר במדבר לעוד שלושים ושמונה שנים.

וכאן עולה השאלה האם כל זה היה נצרך? מדוע עוכבנו כל פעם מחדש ולא נכנסנו לארץ? בתחילה לא עברנו דרך ארץ פלישתים, אח"כ עוכבנו במתאוננים ולבסוף - סובבנו את ארץ אדום בסוף שנת הארבעים.

כדי לענות על כך יש להתבונן במה שארע עם ר"ע וחבריו, כפי שמספרת לנו הגמרא בסוף מסכת מכות- ר"ע וחבריו הלכו בדרך והגיעו להר הצופים, שם כולם קרעו קריעה על החורבן, לאחר מכן הם הגיעו להר הבית וראו שם שועל היוצא מבית קודשי הקודשים.

תגובת החכמים למראה הזה מתוארת בגמרא כ'התחילו הם בוכים' בעוד ר"ע משחק.

לאחר מו"מ בין חכמים לר"ע אודות הבכי והצחוק, מצליח ר"ע לנחם את החכמים בכך שאומר להם שישנם עדים נאמנים המעידים עניין אחד- את החורבן והבניין, הלא הם אוריה הכהן וזכריהו בן יברכיהו.

אוריה התנבא בימי בית ראשון- "ציון שדה תחרש" והר הבית יהיה שומם לחלוטין, ואילו זכריה התנבא על שיבת ציון- "עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלים... ילדים וילדות משחקים ברחובותיה". ומכיוון שהם נחשבים כעדים ועדות לא יכולה להיחלק לשתיים אזי כאשר התקיימה הנבואה של אוריה אות הוא שגם נבואת זכריה תתקיים.

דבר זה ניחם אכן את החכמים והם אמרו לר"ע בלשון הזאת- "עקיבא נחמתנו, עקיבא נחמתנו".

הרמב"ם מבאר את ההבדל שבין דברי הנביאים לנבואת משה בדברי התורה בכך שנבואה ניתנת לפירוש על פי הנביא עצמו ועל כן אין היא מחויבת להתגשם בהבנה מסוימת, בעוד שנבואת משה היא באספקלריה המאירה ועל כן היא מחויבת כך שנביא לא יכול לשנותה כלל.

מעין זה אמרו חז"ל שהתורה נקראת 'עדות'.

ההבדל בין עדות לנבואה נמצא בעצם ההגדרה של המילה ומהותה.

נבואה היא ניב שפתים הניתן לפרוש, אך עדות היא מוחלטת ולא ניתנת להכחשה או ביטול משום הכלל הברור- 'עדות שבטלה מקצתה- בטלה כולה'.

מסיבה זו התורה היא עדות ולא ניתן להוסיף או לגרוע ממנה אך קיום דברי הנביאים יכול להיות בכמה אופנים וכולם נכונים.

ר"ע לימד אם כן את החכמים דבר זה.

ההבטחה של שיבת ציון תלויה בעדות עם החורבן- לולי החורבן המוחלט לא תתקיים השיבה המלאה. וכעת לאחר שראה ר"ע את חרישת העיר וחורבנה הוא בטוח שעוד ישבו זקנים בעיר הזאת.

כאן עולה שאלה הצריכה ביאור- וכי מצאנו עדות שבה עד אחד מעיד על מה שקרה עד זמן מסוים והשני בא להשלימו מזמן זה והילך? הרי אוריה התנבא על בית ראשון ואילו זכריה מדבר על בית שני, ואין כאן שני עדים לכאורה, שיעידו שניהם על אותו הדבר בדיוק?

רבי עקיבא הראה לחבריו כיצד הדרך בה הם התנהלו היא היא העדות שהנבואות הם עניין אחד.

באותו הזמן שיש חורבן ולכן גם ר"ע קורע את בגדו ישנה גם הגאולה והבניין שכן הנה החכמים מתהלכים באותו הר חרב ושומם.

כך שלמרות החורבן ישנו בנין, ויחד עם הבניה אנו תחת השפעת החורבן.

כאשר אוריה מתנבא שהר הבית יהיה שומם ושועלים יהלכו בו מעיד יחד אתו זכריה, שבאותו פרק זמן ישבו זקנים ויתהלכו באותם רחובות, דבר שלא קרה בסוף ימי בית ראשון אז העיר הייתה שוממה לחלוטין ולא עבר בה אדם.

בעוד שבסוף ימי בית שני ועד ימינו אנו, לא פסקה ישיבת ישראל על אדמתם ויהודים היו בירושלים בכל הדורות, יחד עם חורבן הבית ושוממות היכל ה'.

כעת מובן מדוע הם עדים נאמנים- שכן העדות היא על שני הדברים גם יחד. עין בוכה ועין צוחקת.

החכמים שהלכו עם ר"ע ידעו את הפסוק הזה אך הם התקשו כיצד ניתן להגדירם כעדים למרות שכל אחד מעיד על פרק זמן אחר, ולאחר שהסביר להם ר"ע כיצד היא העדות הזו הם התנחמו. לולי שהיו החכמים בוכים לא היה יודע זאת ר"ע, שאף הוא התקשה בכך. אך אחרי שהם התחילו לבכות הבין ר"ע שכעת זה גם זמן שחוק וזו היא העדות הנאמנה.

זוהי גם המהות של חומש הפקודים.

מצד אחד הקב"ה מעיד עלינו שאנו בניו המיוחסים אחרי השבטים אך יחד עם זאת אין הדור ההוא זוכה להיכנס לארץ ורק בניהם אחריהם זוכים לכך. ואין לך עדות יותר שלימה מזו, שאף אם חטאו ישראל לא זזה אהבת הקב"ה מעמנו ושמו עלינו תמיד. וכפי שאמר הקב"ה למשה במעמד הסנה- 'אהיה אשר אהיה' שלעולם שמו עלינו גם בגלות וגם בגאולה.

כשהקב"ה מונע מאתנו מלעבור בארץ פלשתים או מסובב אותנו את הר אדום אין זה בא במקרה או טעות כי אם זו הייתה כוונתו מראש וכל זאת מאהבתו אותנו, שע"י עניינים אלו אנו זוכים לכפרה שלימה ולבסוף נכנסים לארץ.

ובימים ההם בזמן הזה, בו יושבים זקנים וזקנות ברחובות ירושלים וילדים וילדות משחקים ברחובותיה- אנו חוזים בקיום העדות של זכריה יחד עם עדות אוריה על הר הבית. ואין זו טעות או הוכחה על כך שלא זו הגאולה כי אם ההפך הוא הנכון.

העדות של הנביאים היא אחת- עם ישראל ישוב ויבנה את ירושלים, אך יחד עם זאת הר הבית עדיין יישאר שומם עד אשר נשוב ונקומם גם את הריסותיו.

הגיע העת ובאה השעה שנשלים את המלאכה לה מצפים כל הדורות, על ידי הקמת המקדש השלישי בהר מרום הרים.

"שמחו את ירושלם וגילו בה כל אהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה... כאיש אשר אמו תנחמנו כן אנכי אנחמכם ובירושלם תנחמו"

1 - ע"פ רש"י בפרשת בהעלותך על המתאוננים

שו"ת קיץ
הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

המפתח להחזרת חובות

שאלת פ.ש.: יהודי בשם ראובן נקלע שלא באשמתו לחובות רבים באופן שאין לו שום אפשרות להחזירם גם לא על ידי מימוש נכסים מהסיבה הפשוטה שאין לו נכסים לממש.

בני המשפחה נרתמו לעזרה והחלו לגייס מן הגורן ומן היקב סכום כסף כדי לסייע בהחזרת החובות.

לאחר סיום הגיוס התברר כי אין הקומץ משביע את הארי, וסך הכסף שגויס מגיע לכלל 25 אחוז מסך החובות.

בלית ברירה, לא נותר למשפחה ברירה אלא להחזיר רק חלק מן החובות ולמזער נזקים עד כמה שניתן, מתוך תקווה שבעתיד ירווח יותר ויהיה ניתן לכסות עוד חובות.

וכעת נפשם בשאלתם: מהו ה'מפתח' ההלכתי להחזרת החובות? האם הם צריכים להחזיר לכל נושה 52 אחוז מגובה החוב שלו? או שהם צריכים לחלק את הסכום שגוים שווה בשווה בין כלל הנושים? האם יש העדפה לחובות מסוימים? האם רשאים הם לבחור למי הם מחזירים, ולמי לא? האם יש ללכת לפי מועדי ההלוואות וכל הקודם זוכה? או שמא אחר מועדי הפירעון? ילמדנו רבינו!

תשובה: בבואנו לענות על שאלה זו, יש להדגיש בראשית הדברים כי כאשר מדובר בסוג הלוואה שיוצרת שיעבוד על הנכסים של החייב (מלווה בשטר) ובאים להחזיר את החובות מהנכסים המשועבדים, הרי שיש דין קדימה להלוואה שזמן השעבוד שלה הוא הזמן הכי מוקדם, וזמן השעבוד הוא זמן ההלוואה המופיע בשטר ההלוואה, ולא הולכים בזה אחר זמן הפירעון[א].

אולם בנידון דידן שלא מדובר על נכסים משועבדים, אלא על כסף מזומן שאינו משועבד להלוואה כזו או אחרת[ב], יש באמת לעיין מהו הסדר והאופן הנכון של החזרת החובות[ג].

והנה בתחילה נדון אודות אופן חלוקת הכסף בין הנושים שכבר הגיעו לתבוע את כספם וזמן פירעון ההלוואה כבר הגיע.

נחלקו הראשונים[ד] מהו מפתח החלוקה, יש אומרים שיש לחלק את הכסף באופן יחסי לגובה החוב, או באופן שווה בין הנושים, וכדי להמחיש נשתמש בדוגמא וכדלהלן:

לראובן יש שלושה נושים - לנושה א' הוא חייב 300₪, לנושה ב' הוא חייב 200₪, ולנושה ג' החוב עומד על 100₪.

סך כל החובות - 600₪.

סכום הכסף שיש עבור החזרת החובות הוא 300₪.

לפי הדעה הראשונה אנו מחלקים את ה-600₪ ליחידות של 100₪, ונמצא א"כ שיש לנו שש יחידות של חוב, ולכן נחלק את ה-300₪ לשש גם כן, ונמצא שיש לנו 6 יחידות של 50₪.

נושה א' שיש לו 3 יחידות של חוב, יקבל 3 יחידות של החזר, ונמצא שיקבל החזר של 150₪, נושה ב' יקבל 2 יחידות החזר = 100₪, ונושה ג' יקבל 50₪.

נמצא א"כ שכל נושה יקבל 50 אחוז מגובה החוב, כשם שסך הכסף הקיים לצורך החזרת החובות הוא 50 אחוז מגובה החוב.

כלומר לפי שיטה זו כל אחד צריך לקבל החזר יחסי לגובה החוב לפי מפתח אחיד של אחוזים.

אולם לפי הדעה השנייה, יש לחלק את הכסף באופן שווה בין הנושים, כלומר צריך לחלק את ה-300₪ באופן שווה בין שלושת הנושים וא"כ כל אחד מהם יקבל 300₪, ונמצא שנושה ג' יקבל רק 33 אחוז מגובה החוב, נושה ב' יקבל 50 אחוז מגובה החוב, ונושה ג' יקבל את כל החוב.

טעם המחלוקת הוא שהנה מצד אחד אם כל אחד מהנושים יקבל סכום שווה, נמצא מדת הדין לוקה, שאחד מהנושים יקבל את כל כספו ואילו האחר יקבל רק מחצית, וזה טעם הדעה הראשונה, אמנם מאידך כל הכסף משועבד לכל הנושים באופן שווה.

להלכה פסק השולחן ערוך כדעה השנייה[ה], והכסף מתחלק בשווה בין כל הנושים ללא התחשבות בגובה החוב (אך כמובן שנושה לא יקבל מעל גובה חובו, וההפרש יחולק בשווה בין שאר הנושים).

כאשר לא כל בעלי החוב באו לתבוע את חובם

אולם כל זה מדובר כאשר אנו באים לחלק את הכסף בין כל הנושים שנמצאים כעת לפנינו, אך מה יהיה הדין כאשר יש בעלי חוב שעדיין לא באו לתבוע את חובם? האם יש להתחשב בהם, או להתעלם מהם?

והנה אם מדובר בחובות שעדיין לא הגיע זמן פירעונם (ואין שיעבוד נכסים) נראה פשוט שיש כעת להתעלם מהם, ויש לחלק את הכסף בין כל החובות שכבר הגיע זמן פירעונם, אולם יש לברר מה הדין כלפי חובות שזמן פירעונם הגיע אך בעליהם עדיין לא בא לתבוע את החוב, האם גם בנידון כזה יש להתעלם מחובות אלו, או שיש לקחת אותם בחשבון בחלוקת הכסף?

והנה מצאנו בזה דעות ברבותינו האחרונים[ו], ושורש הספק האם מצוות פריעת בעל חוב תלויה בתביעת הנושה את החוב, או שמצווה זו עומדת לכשעצמה מעצם החוב, ולא תלויה בכך שבעל החוב בא לתבוע את החוב.

חילוק בין אופן שהחייב עצמו מחזיר את החובות לבין אופן שידידיו באים לעזרתו והם מחזירים את החובות

אמנם אחר כל זאת נראה שבכל מה שנוגע לשאלתנו, אין הדברים הנאמרים לעיל אמורים, שהרי בנידון דידן לא מדובר כלל שהחייב עצמו מחזיר את החובות, אלא בני משפחתו נרתמו לסייעו, והם אלו אשר מחזירים את החובות (באופן חלקי) ולכן רשאים הם להחזיר את החובות לפי ראות עיניהם, להקדים ולאחר, להרבות ולהפחית, כפי הנראה נכון לפי ראות עיניהם, מה שהכי יעזור להפחית את הלחץ הרובץ על החייב, וה' יצילנו משגיאות.

א - עיין בזה בשו"ע חושן משפט ריש סימן ק"ד.
ב - עיין סמ"ע ריש סימן ק"ד שאין דין קדימה במטלטלים דלא כעיר שושן.
ג - החוק האזרחי נותן לחייב אפשרות (לא בכל המקרים) לפנות להליך של 'פשיטת רגל' שבסופו יכול לקבל 'הפטר' מהחובות, ומבחינת החוק כבר אינו חייב בהם, אולם בהלכה אין מושג כזה, ואדם חייב להחזיר את חובותיו עד סוף חייו, אלא שאם אין לו הרי הוא אנוס, ובית דין דואגים לו לתנאי מחייה מינימליים ('מסדרין לבעל חוב') אולם אם וכאשר ירוויח כסף מעבר לתנאי המחייה המינימליים - חייב לפרוע את חובותיו.
ויש לעיין האם החוק האזרחי משפיע גם על ההלכה, אם מדין 'דינא דמלכותא דינא' ואם מדין 'כל תנאי שבממון - תנאו קיים' או מדין 'מנהג הסוחרים', ועיין בזה בשו"ת מנחת אשר חלק ב' סימן קכ"ה ותוכן דבריו שאף אם יש מקום לומר כן זה דווקא כלפי חובות של השקעות והלוואות מסחריות, אך לגבי הלוואות אישיות שהן מיסודות גמילות החסדים נראה שאין הלוה נפטר ממצוות פריעת בעל חוב על ידי פשיטת רגל.
ד - עיין כתובות צ"ג ברש"י וברבינו חננאל וברי"ף שם.
ה - חו"מ סימן ק"ד סעיף י'.
ו - עיין קצות החושן ונתיבות המשפט ריש סימן ק"ד.

סיפור לשבת

שבת לה'

/ הסופר החסיד הרב יצחק ברבר

על אדמת התחנה המרכזית בירושלים עמד בנין "מושב זקנים", בו התגוררו אנשים זקנים חולים ותשושים. בין המתפללים בבית הכנסת שהיה באותו בנין, היה הגאון רבי משה אדלר זצוק"ל. מידי שבת לאחר התפילה עבר ר' משה מחדר לחדר עם קבוצת מתפללים כדי לשמח את הזקנים. אל כל חדר שנכנס, היה פוצח בשיר בניגון העתיק: "ישמחו במלכותך" ועושה מעין ריקוד בחדר הקטן, עד שהתמלא המקום בשמחה, ואז בברכת שבת שלום היו עוברים לחדר הבא. שנה לאחר שנת תשכ"ז הקימו בשטח הנ"ל את התחנה המרכזית. עם סיום הקמתה יצא שוב רבי משה כדי לשיר את הניגון "ישמחו במלכותך שומרי שבת" אך הפעם לא היה זה כדי לשמח זקנים וגלמודים, אלא למחות על חילול השבת הנורא שנעשה שם. השבת נרמסה בגאווה ובפרהסיה. אוטובוסים היו יוצאים ובאים לאחר כניסת השבת וזמן רב בטרם צאתה. [בשלב מסויים החל להגיע למקום מידי שבת בשבתו ר' עמרם בלוי זצוק"ל יחד עם עוד קבוצת מפגינים מאנשי נטורי קרתא.] כל ההפגנות לא עזרו, ככלות הכל אין שום תחנה מרכזית בכל הארץ שסגורה בשבת. לאחר גל עצום של מחאות נסגרה התחנה בשבת ועמדה מלכתי!

לימים סיפר בנו, ר' בנימין, מה בדיוק הביא לסגירת התחנה. "כשראו כי פעולות המחאה אינן עוזרות, התארגנה משלחת של רבנים, וביקשה להיפגש עם מי שכיהן אז כשר התחבורה, מר עזר וייצמן, ולתנות בפניו את צערם וכאבם על חילול השבת הנוראי המתחולל בתחנה המרכזית מידי שבת בשבתו. נקבע תאריך ושעה, וביום הפגישה ישבו הרבנים עם שר התחבורה במשרדו וניסו כל אחד בתורו לשכנע את השר. היו שדברו על השבת כ"מתנה טובה שיש לי בבית גנזי", היו שדיברו על ירושלים עיה"ק - פלטרין של מלך. כולם ניסו בכל כוחם לשכנע את השר שיבין לכאבם של תושבי ירושלים מחילול שבת המוני שכזה, אך נראה היה שמאמציהם היו לשוא. השר ישב קשוח כשהוא דוחה במחי כף יד את דברי הרבנים. חברי משלחת הרבנים עמדו לצאת מהפגישה במפח נפש. קשיחותו של השר לא רוככה ולו במשהו, ואז פנה לפתע הגאון ר' משה אדלר אל השר וביקש ממנו רשות להשמיע באוזנו כמה מילים. נענה השר בראשו לאות הסכמה, התיישב ר' משה ממול השר הביט לתוך עיניו ואמר "ידוע לי שכבוד השר הוא יליד מחוז פינסק מבלרוס שברוסיה. שם בפינסק גר יהודי צדיק שקראו לו רבי אהרן מקרלין שחיבר שיר מיוחד לשבת." נראה שהדברים נגעו בנימים רגישים בליבו של השר כשהוא שמע דברים על מחוז ילדותו, על פניו נראה שהוא שומע ומתרכז בקשב רב לדבריו של רבי משה אדלר, ור' משה עצם את עיניו, התנועע בדביקות והחל לשיר ברגש עצום את הניגון "קה אכסוף נועם שבת..." כשהוא מסביר לשר את פשר המילים המיוחדות. ר' משה שר בקולו הנעים כשכל הרבנים מלווים אותו חרישית, וכאן כבר לא יכול היה השר להתאפק ומעיניו זלגו דמעות. הוא הוציא מטפחת מכיסו ניגב את הדמעות, אך הן לא פסקו... ר' משה סיים את הניגון ובחדר שררה דממה. ולנגד עיניהם המשתאות של הרבנים חברי המשלחת, הרים השר ויצמן את השפופרת של מכשיר הטלפון, חייג למי שחייג וקרא לתוכה: "אני נותן לך הוראה להפסיק מיד את יציאת האוטובוסים מהתחנה המרכזית לפני צאת השבת!" הבינו אנשי המשלחת כי האיש מהצד השני מתווכח עם השר ומנסה להניאו מההחלטה שקיבל. אך השר היה נחרץ וקרא בתקיפות "שום אוטובוס לא יצא יותר מתחנה המרכזית בירושלים בשבת!" מאז ועד היום שובתת התחנה המרכזית בירושלים בשבתות ומועדי ישראל. ■

שביבים / שאול שיף

"מי כאן הלל?"

יהודי שלא הקפיד על שמירת התורה ומצוותיה בהידור, שמע את הסיפור על הלל הזקן, כיצד אחד התערב עם חברו שיצליח להרגיז את הלל. הוא הגיע אליו בערב שבת כשהלל התרחץ, והפריע לו בשאלות טיפשיות. למרות זאת הלל לא כעס כלל. ביקש שומע הסיפור לדעת אם לרבנים של היום ישנה אותה סבלנות. הוא חשב לעצמו: "הרי הם וודאי מכירים את המעשה, ואולי אף משתמשים בו בדרשותיהם. רצוני לבדוק אם הם אכן מקיימים את הנאמר: 'נאה דורש ונאה מקיים'". הוא הכין רשימה טלפונית של כמה רבנים מוכרים. בשעה שתיים לפנות בוקר התקשר לאחד הרבנים, ושאל שאלה תמימה: "מה מברכים על תפוח מצופה בסוכר?" התגובה של הרב ניתנה באופן מיידי: "האם אינך יכול להתקשר בשעה יותר נורמלית, כדי לשאול שאלות כאלו???", והשפופרת נטרקה. מיודענו המשיך להתקשר לרב אחרי רב. לכולם היה מכנה משותף: כעס על כך שמעירים אותם באמצע הלילה בשביל דבר כזה. בשעה שלוש לפנות בוקר חייג למרן הראשון לציון, הרב מרדכי אליהו זצ"ל. כאשר הרים הרב את השפופרת, שאל האיש: "האם אני יכול לשאול שאלה?" "בבקשה", ענה מרן הרב, "רק תאמר לי האם השאלה סובלת דיחוי עד שאטול את ידי?" הבחור הסכים, ולאחר זמן קצר נשמע קולו של הרב אליהו בטלפון: "כן, אני מוכן לשמוע!" כאשר הציג את שאלתו בעניין התפוח המצופה בסוכר, ענה מרן הרב אליהו תשובה מפורטת ולבסוף הפטיר: "אתה יכול להתקשר אלי ולשאול כל שאלה שתרצה, ומתי שתרצה!"

שני דוד גרוסמן

מספר רבה של מגדל העמק, הרב יצחק דוד גרוסמן שליט"א:

שיגורי הרקטות באחרונה, החזירו אותי לימי 'עופרת יצוקה'. מודעות ענק נתלו בלב תל אביב רבתי. ארגון 'ראש יהודי' בראשותו של ר' ישראל זעירא הפועל בעיר, קרא לשבת התחזקות וסמינר יהדות בראשותי. זו הייתה שבת בלתי נשכחת. יהודים מכל הסוגים באו להתחמם בלב הזוהמה של עיר החולין. עם כניסת השבת ושירת 'לכה דודי', הופיעו שני אנשים בפתח בית הכנסת, אך מראם היה שונה משאר האנשים. הם באו ללא כיפות לראשיהם. מינימום התחשבות אין להם בקדושת בית הכנסת? תמהו חלק מהמתפללים, אך אני הסיתי את הקריאות, רצתי אליהם וכיבדתי אותם לשבת. הגשתי להם כיפות, אך הם אמרו: לא, זו טעות. הם ביקשו לצאת, וממש התחננתי בפניהם: אם כבר הגעתם, כנראה שכן רציתם לבוא, אז תישארו עמנו. תשובתם הפתיעה אותי: ראינו מודעות שהסופר דויד גרוסמן ימסור הרצאה, באנו לשמוע אותו, אבל כנראה שחלה טעות וזה לא כאן. גם לי קוראים דויד גרוסמן, אמרתי להם, וגם אני סופר מהולל, כותב ספר בימים אלו. איזה ספר? שאלו השניים במבוכה לאחר שהבינו את טעותם המצערת: כל יהודי כותב בכל רגע את הספר תורה האיש שלו, אמרתי להם, כמו שנאמר "וכל מעשיך בספר נכתבים". הם התרצו להישאר והמשכנו בתפילה. הם השתלבו בריקודים, ואחר כך הקשיבו פעורי פה לדרשות שנישאו שם. לאחר התפילה ביקשתי מהם שיתלוו אלינו לשפת הים, שם הקימו במה מאולתרת עם שולחן שבת. המונים כבר נכחו במקום ואף השניים תפסו את כיסאותיהם קרוב לבמה, עוקבים בחשש אחר ההתרחשות. לאחר הקידוש נשאתי דברים קצרים. בדבריי חזרתי על המוטיב אותו אני חי מיום היוולדי ואשר ראיתי אצל אבא זצ"ל ראש הישיבה: אין דבר אבוד בעולם. אין נשמה אבודה בעולם. כל יהודי הוא חלק אלוק ממעל ובן של מלך מלכי המלכים הקב"ה האוהב ומחבב אותו כאהבת אב לבנו. הבטתי כל העת על שני האורחים הבלתי קרואים, שהם, לעומת האחרים, באו לפגוש את הסופר דויד גרוסמן ורק בטעות נקלעו ל'טישי' החסידי על שפת ימה של תל אביב.

משאלה במקווה...

הבעלזר רב'ה, רבי אהרן זצוק"ל, קרא בבוקר אחד לגבאי שלו, וביקש ממנו: "בבקשה, תביא לי כוס קפה". נבהל הגבאי, מעולם הרב'ה לא ביקש לעצמו כוס קפה. תמיד היה צריך להתחנן שהרב'ה יאכל משהו וישתה משהו, והנה הפעם הוא מבקש לעצמו כוס קפה. מה פשר הדבר? הגבאי כמעט איבד את עשתונותיו. אולי הרב'ה לא חש בטוב, חלילה. מיהר לצאת מחדר הרבי, והנה בעודו עושה את דרכו החוצה הוא שומע את הרבי אומר לו: "תשתדל שהקפה יצא טעים!" הדרישה הזאת רק הוסיפה מבוכה על מבוכתו. כעבור זמן קצר שב הגבאי אל הרב'ה ובידו כוס קפה חם ומהביל. "יישר כח, יישר כח. אנא ממך, אם תוכל להוליך את המשקה לבית המדרש, יושב שם החסיד ר' יענקל. גש אליו ותן לו את המשקה שיחיה בו את נפשו". כעת התגברה התעלומה עוד יותר. מה זה צריך להיות? אבל אם הרב'ה אומר, צריך לקיים. אחז הגבאי את כוס הקפה בידו ומיהר לבית המדרש. נכנס פנימה עיניו תרו אחר אותו חסיד, וכשמצא אותו בירכתי בית המדרש מיהר לקראתו והושיט לו את המשקה: "זה שלך, הרבה ביקש להכין לך כוס קפה"... החסיד תפס את ראשו בשתי ידיו, כלא יודע מה לעשות עם עצמו. ואז סיפר לגבאי: "לפני זמן קצר, כשהייתי במקווה, מלמלתי לעצמי: 'אוי כמה טוב אם היה לי עכשיו איזה כוס קפה חם'... והנה כשסובבתי את ראשי לאחור ראיתי את הרב'ה מביט בי בעיניו הטובות. כעת אני מבין שהוא שמע את דברייי"...

חז"ל (שבת רכז ע"א) אומרים: "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה". ממחיש זאת האדמו"ר מסלונים זצ"ל בווארט נפלא: משל לאדם שיש לו שני חברים, ידידים בלב ונפש. האחד גר בירושלים, והאחר בחיפה. יום אחד מגיע החבר מירושלים לביקור. המארח מקבל אותו בסבר פנים יפות, ומכין לו מטעמים כסעודת שלמה בשעתו. הרי סוף כל סוף הוא הידיד הטוב שלו, חברו בלב ונפש. בפעם אחרת נשמעות שוב דפיקות בדלת. בעל הבית פותח את הדלת, הוא אינו מכיר את העומד בפתח ואומר לו: "מי אתה? ברוך הבא!" והלה משיב לו: אני הבן של החבר שלך מחיפה". אומר לו המארח: "הו ברוך הבא! בוא, הכנס פנימה, איזו שמחה! בן של הידיד שלי הגיע לביקור". ומיד מכין מעדנים כסעודת

שלמה בשעתו לכבוד האורח. הבה ונתבונן - אומר הרב"ה מסלונים - היכן באה לידי ביטוי הידידות בין החברים האלו ביתר שאת, האם בקבלת הפנים לחבר מירושלים או בקבלת הפנים לבנו של החבר מחיפה? ברור לכל אחד, כי בקבלת הפנים הלבבית והחמה לבנו של החבר מחיפה, יש ביטוי רב יותר לידידות, כי הרי כאשר מדובר בחבר מירושלים, אין כל פלא בקבלת הפנים הלבבית, סוף כל סוף זהו החבר שלו, אבל כאשר מקבלים בחם רב ובהתלהבות את בנו של החבר מחיפה, או אז ניכרת הידידות ביתר שאת. זה מוכיח על געוואלדיגע חברות. כאשר מכבדים את הקב"ה, אין בכך כל דבר יוצא דופן - סוף כל סוף מדובר באבינו שבשמים. אבל כאשר מכניסים אורחים, ומכבדים את 'בנו של החבר', את בנו של השי"ת, או אז ניכרת אהבת הבורא ביתר שאת וביתר עוז. סיפר לי חסיד גור, כי בפולין בעת כהונתו של בעל ה"אמרי אמת" זצ"ל היה בנו בעל ה"בית ישראל" זצ"ל ילד צעיר. החסידים חיבבו אותו וכבדו אותו באופן מיוחד, כי הרי סוף כל סוף הוא בנו של הרבי. והרי כל יהודי הוא בנו של הקב"ה, וכאשר מכניסים אורחים, יש בכך ביטוי לאהבת הבורא יתברך, על כן "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה".

(מתוך הגדה של פסח 'יחי ראובן')

אוזני חסד

הימים ימי תחילת שואת יהדות אירופה, כאשר עם ישראל החל להיות נתון תחת מגף הברזל. גזירות קשות ואכזריות התחדשו מדי יום, הקשו מאוד על קיום כלכלה יהודית, חיים יהודיים, ואפילו חיים בכלל. היהודים נרדפו עד צוואר, חנויותיהם נסגרו, בתיהם נשדדו, כל העובר לציד - ביזה והשפיל אותם, משל היו תת-אדם. בימים ההם, בעיירה פרוזנא שבפולין, כיהן כרב העיירה הגאון רבי דוד פייגנבוים זצ"ל הי"ד - שאחר כך עלה בסערה השמימה על קידוש השם. רב העיירה הצטער וכאב בצער אחיו, אך לא היה בידו להושיע. ספון היה בביתו, לומד בשארית כוחותיו, ומנסה לחשב מה צופן לו העתיד, שנראה שחור משחור... ביום מן הימים, בעיצומו של יום חורפי קר ומושלג, נקלע אחד מיהודי העיר לבית הכנסת שבעיירה. בית הכנסת לא היה מוסק, הרוחות שרקו בעוז, צמרות העצים התנופפו לכל עבר וכל אדם נס לביתו, לנסות לחמם את עצמותיו. להפתעתו, גילה היהודי כי רב העיירה, הרב פייגנבוים, יושב בבית הכנסת בגפו ולומד, כשהוא משפשף את כפות ידיו זו בזו, מבקש להתחמם מהקור הנורא.

היהודי ראה כן תמה, לא הבין את אשר הוא רואה. הרי הרב היה יכול לשבת בביתו המוסק, וללמוד על יד האח, המפיץ אור וחום נעים ומשובב נפש. על שום מה יושב הרב בבית הכנסת, מנסה להתחמם ולא עולה בידו?! למה צריך הרב לסבול מהקור, להיות עטוף במעיל פרווה עבה המכביד עליו, ואך בקושי לחמם את עצמותיו הקופאות?! היהודי לא נותר בתמיהתו זו, וחיש מהר פילס את דרכו למקום מושבו של הרב, ותהה בפניו: 'ילמדנו רבנו, הרי בבית מוסק ונעים, חם ונחמד. למה יושב הרב בבית הכנסת הקר, כאשר הרוחות פורצות מבעד לסדקי החלונות, הקור כה נורא, והרב כה מתאמץ לא לקפוא חלילה?!' חייך הרב את חיוכו הטוב, והזמין את היהודי השואל לשבת לצדו. 'הסכת ושמע', פתח הרב, וסיפר: היה זה כמה ימים קודם לכן, היה קר לא פחות, והרב ישב בביתו המוסק והנעים ולמד. ממילא אין הרבה מה לעשות, שאלות רבות אין בתקופה בה אין עופות ולא מזון, אין מריבות כי אין על מה... ישב הרב בביתו ולמד תורה בנחת, כשלפתע הוא שומע נקישות מבעד לדלת הסגורה. 'כן, אפשר ומוזמן להיכנס!' - קרא הרב בקול, וכשראה שהדלת אינה נפתחת - שב וקרא: 'בבקשה, הדלת אינה נעולה, היכנס נא!', אלא שהאיש לא שמע, כנראה הגשם שירד בעוז הפריע. מיהר הרב לקום ולפתוח את הדלת, וראה דמות הולכת ומתרחקת... מיהר הרב לרוץ אחריו, הזמינו בחום להיכנס, והתנצל מעומק לבו על כך שלא קם מיד בנקישה הראשונה, ולא מיהר לכיוון הדלת להכניסו הביתה. 'לא שיערתי נכון את עוצמת הרעש בחוץ', התנצל הרב, 'אבל ביתי פתוח ואתה מוזמן...' הלה סב על עקבותיו, שב לכיוון בית הרב, נכנס הביתה, וסיפר את אשר על לבו. בימים כה טרופים, לא היה לו הרבה מה לשאול, הוא נזקק לרב אך כדי לשפוך לבו, לפרוק את מררתו על המצב הכלכלי הקשה, על כך שאין לו להסיק את ביתו, על חנותו שנסגרה ועל בני ביתו הרעבים ללחם... 'ועתה', סיים הרב את הסיפור ופנה ליהודי ששאל אותו לפשר שהייתו בבית הכנסת הקר במקום לשהות בבית המחומם, 'הבן נא: אותו יהודי לא בא לשאול דבר, רק ביקש להשיח את אשר על לבו.

הרי לאור המצב הקשה, אינני יכול לעזור לו בפרנסתו, אין לי לחם לתת לו, אפילו לא כמה עצים להסיק את ביתו... אין לי, אין לי כלום במה לעזור לו, מלבד דבר אחד: לשבת, להקשיב, לשמוע. להיות לו אוזן קשבת, כתף תומכת, כתובת בה יוכל לפרוק צרותיו! זה הדבר היחיד אותו אני יכול לעשות, זהו. פשוט להקשיב, לנסות למצוא דברי עידוד ונוחם, לתת לו את הזמן ואת תשומת הלב הדרושה לו. זה הכל! נו', סיים הרב, 'עתה אשאלך בני: היש לי זכות לשבת ספון בחדרי ביתי? ואולי שוב יבוא יהודי, ולא אשמע את נקישותיו על הדלת? ואולי שוב יבוא יהודי, ולא ישמע את קריאותיי להיכנס? ואולי שוב יבוא יהודי, וימצא דלת סגורה ויחשוב שאינני נמצא, ואז לא ימצא כתובת לפרוק את מועקת לבו? הלא תבין', סיכם הרב, 'העזרה הגדולה ביותר היא להקשיב, לשמוע, לתת לזולת לפרוק. הימים כה קשים, המצוקות כה גדולות, אין לנו, באמת שאין לנו איך לעזור זה לזה. הדבר היחיד שאנו יכולים לעשות הוא להקשיב זה לזה, לתמוך זה בזה, להיות נכונים לשאת במשא, לחזק ברכיים כושלות. לפיכך אני חייב לשהות בבית הכנסת, עם אוזן זמינה ולב פתוח לשמוע, להקשיב, להיות כתובת לחזק שבורי לב!' דברי הרב בסיפור מצמרר זה המופיע בספר 'עולם חסד יבנה' מסדרת תיקון המידות, חושפים בפנינו את הרובד העמוק של החסד, שאינו מתבטא רק בנתינה גשמית, בסיוע בפריט כזה או אחר. העזרה הגדולה ביותר היא להקשיב, לשמוע, להיות הכתובת לאנחתו של הזולת, להיות הכתף הנעימה עליה יפרוק את שבר לבו.

שיחה משונה בעיצומה של טרגדיה

היה זה ביום ששי, י"ח בטבת תשנ"ח. הרה"צ רבי מרדכי לאווי זצ"ל - בנו בכורו של הרה"ק מטאהש זי"ע, נערך כמדי יום לתפילת שחרית בשעת בוקר מוקדמת. הוא התעטף בטלית והתעטר בתפילין, ועם התחלת התפילה - חווה התקף לב קשה, וקרס על מקומו בלי דופק ונשימה, לתדהמת סובביו. כוחות ההצלה חשו למקום, אך לא נותר להם מה לעשות. רבי מרדכי השיב את נשמתו לבוראה במיתת נשיקה, בתוך רגע קט נפטר, ואיננו כי לקח אותו אלוקים. עסקני הקהילה וגבאי הרבי החלו בהכנות קדחתניות להלוויה, מנסים לארגן בזמן הקצר שנותר עד כניסת השבת -

הלוויה מכובדת כראוי לכבודו של הנפטר הדגול. הבשורה על הפטירה הפתאומית וההלוויה הצפויה, הכתה את כל שדרות הציבור בקנדה, בארצות הברית וגם בארץ, כרעם ביום בהיר. הוא היה בסך הכל בשנות החמישים לחייו, בשיא פריחתו, והכל צפו לו גדולות ונצורות. לפתע, אסון כה קשה וכואב! בשעה היעודה להלוויה, התקבצו בחצר בית המדרש הגדול בקרית טאהש שבקנדה המוני יהודים, שבאו לחלוק כבוד אחרון לנפטר החשוב. בעיניים דומעות הביטו במיטת המנוח, כשמכל עבר נשמעים קולות בכי ונהי על סילוקו של צדיק. הכל המתינו לאביו הגדול - הרבי מטאהש זי"ע, שיבוא להשתתף בהלוויית בנו בכורו זצ"ל. השעה היעודה לצאת ההלוויה חלפה עברה, אך דמותו של הרבי אינה נראית בפתח הדלת. המשתתפים הוסיפו להמתין בסבלנות, מהם שמדברים בגדולתו של המנוח ומהם שמבכים בדמעות שליש את לכתו. חצי שעה נוספת חולפת, והרבי אינו מגיע...עם התמשכות הזמן, החלו נישאים מבטי תמיהה לעבר הדלת הסגורה. עלו השערות שונות לפשר העיכוב, היו שאמרו כי הרבי מצדיק עליו את הדין באהבה, אחרים אמרו כי העיכוב נובע מטעמים טכניים. הכל הסכימו כי עיכוב שכזה לא קורה סתם כך, ישנה סיבה לעיכוב הממושך. בשלב מסויים, נכנסו בני המשפחה לחדרו של הרבי, מבקשים לברר את הסיבה לעיכוב. להפתעתם, מצאו את הרבי משוחח בטלפון, ומבין שברי המשפטים הבינו כי מדובר באשה קשת יום ששלום ביתה התערער, המספרת באוזני הרבי את סאת יגונה. האשה כלל לא ידעה, כי הרבי עמו היא מדברת, נמצא באחד הרגעים הקשים בחייו - בין פטירת בנו להלוויתו. הרבי האזין לה בקשב, לא זירז אותה ולא מיהר את דבריה, אלא נתן לה לספר את כל מכאובי לבה, לשפוך ולפרוק את כל המעיק עליה. והאשה סיפרה פרק אחר פרק בסבלנות, איך החלו נישואיה באושר, איך נולד הילד הראשון, כיצד מערכת היחסים הלכה והתערערה, ועד שהגיעה למסקנה כי חיי המשפחה שלה עלו על שרטון. והרבי? הרבי מקשיב. שומע. תומך. מייעץ. מאזין. נאנח. הוא לא אומר אף מילה על ההלוויה הממתינה בחוץ, לא חושף את תחושותיו לנוכח האסון הנורא שקרה במעונו רק הבוקר. כל כולו נתון להקשבה לאשה הבוכיה, בכל כוחו הוא מרוכז בתמיכה בה, בדברי עידוד וחיזוק, בייעוץ נבון ובהשתתפות כנה. בחוץ מתחוללת סערת רגשות, הכל בוכים על פטירתו של בנו, ונקל להבין כי הבשורה הקשה מעיקה על הרבי, שוברת את לבו. אך לאשה הוא לא אומר דבר, ממשיך להאזין לה בסבלנות אין קץ, מוסיף להעתיר עליה טללי נוחם וברכות חמות, מעודד אותה ומייעץ לה כדת מה לעשות, למענה ולמען משפחתה, כאילו שעת קבלת קהל שגרתית היא זו. רק כשהאשה רגועה ומפוייסת, רק כשהרבי חש כי התחזקה וקיבלה כוחות חדשים - בירך אותה הרבי, והניח לאבל ולכאב האישי האצור בתוכו מזה שעה ארוכה, לפרוץ החוצה בהלוויה נסערת ורוויית דמעות. את הסיפור שמענו מאחד ממקורבי הרבי זי"ע שהיה עד לו, וממנו נלמד כמה חשוב להקדיש תשומת לב, לזהות יהודי הנתון במצוקה, ולהעניק לו מזמננו, מיכולת ההקשבה שלנו. לא צריך להיות פרופסור גדול או לתת סיוע של ממש - הסיוע הגדול ביותר הוא להקשיב, להיאנח יחד עם הזולת, להתחבר לכאב המעיק עליו ולהיות לצדו ברגעים הקשים של חייו.

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי

נשמח לקבל תגובות והערות מהקוראים
בדואייל: besod@013net.net